

UPPMÄRKSAMMAD INTERVJU OM SURROGATMÖDRASKAP FRIADES

En känd festfixare och hans makes intervju om hur de blivit föräldrar genom surrogatmödraskap blev ett av vårens mest uppmärksammade ärenden för SVT i granskningsnämnden. Nu har det aktuella avsnittet av talkshowen *Carina Bergfeldt friats*, liksom ett efterföljande inslag om ämnet i *Aktuellt*.

Även *SVT Nyheter*s direktsändning av polisens presskonferens om utredningen kring Mats Löfving friades, liksom en telegramsändning om hans död.

Sammanlagt friades fem ärenden i denna sista beslutsrunda före sommaren, där även ett avsnitt av *Uppdrag granskning* och en ifrågasatt uppvisning i *Fråga doktorn* prövades.

UG OM IDROTTENS RÄTTSSYSTEM FRIADES – HADE SÖKT KRITISERADE TRÄNARNA

FRIAT: *Uppdrag granskning: Aldrig mer elit*, SVT1, 2023-02-15, program om hur idrottsklubbar och förbund hanterar larm om övergrepp; fråga om opartiskhet. Dnr. 23/00616.

Det aktuella avsnittet av *Uppdrag granskning* handlade om den svenska idrottsrörelsens eget rättssystem. Programmets premisser var: "De har älskat sin sport och tagit sig till toppen. Men hur vägen dit sett ut är det få som vågat tala öppet om. Fram till nu. Vad händer när elitidrottare slår larm om tränare som kränker och går över gränsen?"

I programmet följde man ett antal unga utövare inom gymnastik och konståkning på landslagsnivå som hade anmält sina tränare för kränkningar och övergrepp. Berättelsen var i huvudsak uppbyggd kring två av dessa idrottare, en gymnast och en konståkare. De beskrev utifrån egna upplevelser vad de hade utsatts för och hur de efter anmälan blivit bemötta av sina klubbar och idrottsrörelsen, samt hur de upplevde hela processen. Kritiken mot tränarna hade tidigare framförts i andra program och medier, bland annat *SVT Sports* nyhetssändningar.

Programmet anmäldes av två personer vars anmälan rörde delen om konståkning. Anmälarna anförde att programmet var ensidigt och enbart skildrade konståkning utifrån åkarnas perspektiv och inte redovisade tränarens perspektiv och upplevelser. Bland annat sades svepande att tränaren friats i rättsinstans enbart i brist på bevis och att programmet inte ifrågasatte skillnaden mellan upplevda kränkningar och rimlig och rättmätig kritik inom elitträning.

I sitt yttrande anförde SVT att programmet just handlade om hur väl idrottens rättsinstanser fungerade för de ungdomar som vågade anmäla. Mot tränarna framfördes ingen tidigare okänd kritik och infallsvinkeln riktade sig inte mot dem. Dessutom hade redaktionen med omsorg sökt tränarna för kommentarer men dessa avböjde flera gånger att medverka.

När det gäller tolkningen av var skillnaden går mellan kränkningar och kritik anförde SVT att det är just detta som idrottens egna instanser ska avgöra. Hur den processen såg ut och att en oerhört tung bevisbörda hamnade hos åkarna som vågade anmäla, var just det som programmet undersökte. Avseende redogörelsen av hur de anmälda tränarna friats använde sig redaktionen av vedertagna journalistiska förenklingar, för att göra berättelsen begriplig för publiken.

Granskningsnämnden höll i sitt beslut i stort sett samma linje som i SVT:s yttrande och menade att programmets utgångspunkt mycket väl låg inom ramen för SVT:s granskningskyldighet. De journalistiska förenklingar som gjordes kring rättsprocesser innebar inte att programmet blev

missvisande eller partiskt. Eftersom de aktuella tränarna, som inte namngavs eller syntes i bild, också fått möjlighet men avstått från att bemöta den kritik som framkom i programmet, stred programmet inte heller där mot kravet på opartiskhet.

DIREKTSÄND HLR-UPPVISNING I FRÅGA DOKTORN VAR INTE OSAKLIG ELLER FARLIG

FRIAT: *Fråga doktorn*, SVT1, 2023-03-13, inslag om utförande av hjärt- och lungräddning; fråga om saklighet och mediets genomslagskraft. Dnr. 23/01068.

I inslaget instruerade *Fråga doktors* återkommande medverkande läkare programledaren i att ge hjärt- och lungräddning (HLR) med hjälp av en docka. Läkaren sa bland annat att det gäller att pumpa runt hjärtat så att blodet kan cirkulera i kroppen. Hon uppmanade programledaren att sätta ihop händerna och knyta dem samt använda handloven på nedre delen av bröstbenet samtidigt som hon trycker hårt med frekvens 110 – 120 gånger per minut. Läkaren sa att programledaren skulle upprepa rörelsen 30 gånger medan hon håller armarna raka, och efter 30 repetitioner blåsa in luft två gånger. Om inget händer då sa experten att man ska hålla för näsan på personen och luta huvudet bakåt lite. Därefter uppmanade läkaren till ytterligare 30 kompressioner på dockan och att programledaren efter det på nytt skulle blåsa in luft två gånger, vinkla dockans huvud något bakåt och denna gång använda en hand som stöd under nacken.

Sedan visades funktionen hos en hjärtstartare, experten plockade fram en hjärtstartare av en typ som är vanligt förekommande på arbetsplatser och i offentliga miljöer. Därefter visade hon var hjärtstartarens elektroder ska sitta, en strax under höger nyckelben och den andra under revbenen på vänster sida. Läkaren sa att apparaten analyserar hjärtrytmen och att den säger om man ska skicka en strömstöt genom hjärtat. Hon sa att programledaren skulle backa undan och se till att ingen annan står nära, sedan defibrillera och börja om med kompressionerna.

Ett par anmälare anförde att den HLR som instruerades i inslaget inte följde de evidensbaserade riktlinjerna som tas fram av Svenska HLR-rådet med stöd i riktlinjerna från det europeiska HLR-rådet. Detta på grund av felaktig handplacering vid skapandet av fria luftvägar. Anmälarna ansåg att förevisningen skedde på ett stressat och summariskt sätt och att det är farligt att lära ut felaktiga processer vad gäller hur en person med hjärtstopp ska behandlas. En anmälare anförde att läkaren inte kunde skilja mellan hel- och halvautomatisk hjärtstartare.

SVT skrev i yttrandet att programmets form, vilken torde vara välkänd för tittarna, går ut på att en expert ger allmänna svar och inte specifik rådgivning som skulle ersätta kontakter med vården. På samma sätt var inslaget med HLR inte avsett att ersätta en utbildning.

Avseende det kritiserade momentet med konstgjord andning så är rutinen för att hålla fri luftväg att böja huvudet bakåt. Det går att göra genom att sätta två fingrar under hakspetsen och lyfta upp, genom att hålla under käkvinkeln på båda sidor och lyfta upp eller genom att hålla under nacke och böja huvudet bakåt genom ett tryck på pannan. Genom att lyfta upp under nacken faller huvudet bakåt och fri luftväg skapas. I inslaget skapade programledaren först inte fri luftväg på dockan, vilket gjorde att bröstkorgen inte höjde sig vid inblåsning. Läkarens råd var då att hålla för näsan på den medvetslöse personen och stödja under nacke och tilta huvudet bakåt. Fri luftväg skapades då och bröstkorgen höjdes sen vid inblåsningarna.

SVT tog del av reaktionerna på inslaget efter sändning och har varit i kontakt med flera HLR-instruktörer och andra sakkunniga. Deras bedömning var att HLR-handgreppen på det sätt de visades i inslaget inte var skadliga för en människa men att de möjligen var långsammare och därmed mindre

effektiva. SVT valde ändå, för att fånga upp diskussionen kring inslaget, att sända en kort uppföljning i det nästkommande direktsända *Fråga doktorn* två veckor senare där programledaren sade följande:

”För ett par veckor sedan pratade vi om hjärt- och lungräddning i programmet och vi fick flera reaktioner på detta. Ni som vill lära er mer om HLR kan gärna titta på vår hemsida – där hittar ni länkar vidare till HLR-rådet, med information om HLR för både barn och vuxna – och till exempel att man ska lägga fingrarna under hakan på personen i fråga i stället för nacken. Så gå gärna in och kika!”

Avseende den maskin som visades i inslaget så var den inte är helautomatisk i avseendet att personen som använder den ej behöver utföra några handgrepp. En människa sätter elektroder på plats och följer de talade instruktionerna, vilket framgick av läkarens förklaring att ”den säger vad du ska göra”. SVT kan dock inte se att detta skulle innebära att inslaget blev osakligt.

SVT kunde heller inte finna att visningen av hjärt- och lungräddning på en docka var gjord på ett sätt som skulle kunna uppfattas som uppmaning till farligt eller olämpligt beteende enligt granskningsnämndens praxis.

Granskningsnämnden ansåg att SVT visat grund för att den anvisade metoden kunde fungera och var ofarlig även om den till viss del skiljer sig från den metod som rekommenderas av HLR-rådet. Vad gäller läkarens uttalande om att hjärtstartaren var helautomatisk konstaterar nämnden att det framgick av instruktionen i övrigt att användaren behöver vara aktiv vid användandet av apparaten.

Mot bakgrund av ovanstående kan nämnden inte finna att inslaget stred mot kravet på saklighet eller mot bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

PROGRAMLEDAREN I BERGFELDT TOG INTE STÄLLNING FÖR SURROGATMÖDRASKAP

FRIAT: Carina Bergfeldt, SVT1, 2023-03-17, inslag med ett par som fått barn via surrogatmödraskap; fråga om opartiskhet och mediets genomslagskraft. Dnr. 23/01174.

Programmet *Carina Bergfeldt* är en journalistisk talkshow där programledaren intervjuar inbjudna gäster. I det aktuella inslaget intervjuades en välkänd festfixare och hans man bland annat om att de hade blivit föräldrar genom en surrogatmamma från USA. Paret sa att surrogatmödraskap i USA var etablerat och ”kändes kontrollerat” till skillnad från vissa andra länder. Programledaren sa att det var ett kontroversiellt ämne och att många har känslor kring det. Hon frågade paret hur de kunde försäkra sig om att surrogatmammans gjorde det frivilligt, varpå paret berättade om processen och att det var ett ömsesidigt beslut mellan dem och surrogatmammans. Paret sa att surrogatmammans inte är biologisk mamma till barnet utan är livmodern där de ”hyr in sig”. Därefter berättade paret om urvalsprocessen och programledaren frågade ”Vad var viktigt för er i det här dna:t, vad var det ni ville ha?”. Paret sa att längd, sjukdomshistoria och judisk bakgrund var viktiga egenskaper.

SVT tog emot 29 anmälningar mot programmet. Anmälarna ansåg sammanfattningsvis att programmet behandlade frågan om surrogatmödraskap ensidigt positivt och att programledaren tog ställning för surrogatmödraskap, trots att det är olagligt i Sverige.

I yttrandet skrev SVT bland annat att ett syfte med intervjun var att skildra hur paret upplevde sin strävan efter att få barn och vilka val de kunde göra för att det skulle bli verklighet. Programledaren påpekade att deras val var kontroversiellt i Sverige, men programmet utgav sig inte för att belysa alla delar av denna komplexa fråga. Det framgick dock exempelvis att surrogatmödraskap ser olika ut i länder som USA, Ukraina och Indien.

Det anmälda inslaget var en typ av intervju som gjorts många gånger i programmet och som tittarna är väl förtroagna med. Beaktat att *Carina Bergfeldt* är en talkshow där ett av uppdragen är att underhålla ansåg redaktionen att det gjordes en rimlig avvägning när det gällde kritiska frågor i förhållande till andra frågor.

Granskningsnämnden konstaterar i beslutet att surrogatmödraskap är en kontroversiell fråga och det ställs därför särskilda krav på att programledaren i en sådan intervjusituation intar ett förhållningssätt som förmedlar det. Eftersom programledaren lyfte fram vissa kritiska frågeställningar kring ämnet kan hon inte anses ha tagit ställning i den kontroversiella frågan på ett sätt som skulle vara i konflikt med kravet på opartiskhet.

Frågan om surrogatmödraskap och hur processen sett ut utgick helt från parets berättelse och erfarenheter och detta stod tydligt för publiken. Att ämnet skildrades ensidigt var därmed inte ett problem i förhållande till opartiskhetskravet.

I beslutet skriver granskningsnämnden slutligen följande: "När det gäller urvalsprocessen för att få fram vissa ärliga egenskaper som det medverkande paret redogjorde för väcker det vissa etiska frågeställningar som förtjänar en bättre behandling men nämnden anser inte att inslaget var uppenbart kränkande mot kvinnor. Vad anmälarna tar upp i detta avseende innebar därför inte heller någon överträdelse i förhållande till bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft."

FORMULERING I AKTUELLT GÄLLANDE SURROGATMÖDRASKAP VAR INTE OSAKLIG

FRIAT: *Aktuellt*, SVT2, 2023-03-20, inslag om surrogatmödraskap; fråga om saklighet. Dnr. 23/01217.

Inslaget handlade om surrogatmödraskap och i påan sa programledaren: "Surrogatmödraskap är inte tillåtet i Sverige men allt fler svenskar åker utomlands för att få barn på det här sättet." Efter ett reportage om varför frågan hade aktualiserats, följde en studiodebatt mellan en förespråkare och en motståndare till surrogatmödraskap. Under denna sa programledaren vid ett tillfälle: "Du är ju för surrogatmödraskap, du tycker att det borde vara tillåtet i Sverige också. Varför bör det vara tillåtet?"

Inslaget anmäldes av en person som skrev att det är fel att surrogatmödraskap inte är tillåtet i Sverige, eftersom det inte finns någon lag som förbjuder det. Påståendet ledde till att personer som är surrogatmammor eller är födda av en surrogatmamma utmålades som att de har gjort något olagligt.

SVT skrev i sitt yttrande att formuleringen "surrogatmödraskap är inte tillåtet i Sverige" var en övervägd och korrekt formulering, för att kortfattat beskriva rådande förhållanden. Surrogatmödraskap är visserligen inte förbjudet i Sverige, men i princip så otillåtet det kan bli: Vården assisterar inte och vårdnaden för barnet hamnar hos surrogatmamman. För att de tänkta föräldrarna ska bli juridiska föräldrar måste de ansöka om adoption efter att barnet har fötts. Syftet med formuleringen var inte att ge tittarna en komplett beskrivning av lagstiftningen, en fördjupning av juridiken hade snarare inneburit att man flyttat fokus till ett stickspår i den större diskussionen. Formuleringen "surrogatmödraskap är inte tillåtet i Sverige" speglade också samhällsdebatten, där såväl politiker som intresseorganisationer uttrycker sig på liknande sätt.

Granskningsnämnden anser att programledarens uttalanden förvisso gav en något förenklad beskrivning av det juridiska förhållandet. Av SVT:s yttrande framgår dock att surrogatmödraskap inte är sanktionerat av samhället, bland annat genom att den svenska vården inte får hjälpa till med en sådan typ av assisterad befruktning och att surrogatmödraskap även i övrigt saknar lagligt stöd, till

exempel avseende den juridiska rätten till föräldraskapet. Mot denna bakgrund anser nämnden att programledarens uttalanden inte medförde att inslaget stred mot kravet på saklighet.

DIREKTSÄNDNINGEN AV POLISENS PRESSKONFERENS OM LÖFVING FRIADES

FRIAT: SVT Forum, SVT2, 2023-02-22, sändning med presskonferenser om utredningen av en polischef; Rapport, SVT2, 2023-02-23, kl. 12.00, inslag om att en polischef hittats avliden; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 23/00732 och 772.

Sändningen i *SVT Forum* handlade om utredningen avseende polischef Mats Löfving som anklagats för jäv och innehöll bland annat två presskonferenser. I den första presenterades utredningen av, den av Polismyndigheten tillsatta, externa utredaren Runar Viksten. Utredaren sa bland annat följande:

”Så att hela bilden här, med jävssituationen och den här bristande lojaliteten, den gör att jag tycker att det här måste få konsekvenser. Jag ser alltså allvarligt på det här eftersom det handlar om att en hög polischef bryter emot grundlagsfästa principer. Och då tycker jag att här måste rikspolischefen överväga skiljande från anställning eller skiljande från befattning som chef. Det är ju inte jag som ska fatta det beslutet men jag skickar det budskapet till rikspolischefen att detta bör övervägas.”

Den andra presskonferensen hölls av rikspolischefen som kommenterade utredningen. Båda presskonferenserna inleddes och följdes upp med samtal och intervjuer i SVT:s studio. Där redovisades även en kommentar som den anklagade polischefen skickat in. Den löd enligt följande:

”Och Mats Löfving har själv i ett skriftligt meddelande till SVT sagt så här: ’Jag har just tagit del av Runar Vikstens presentation av sin rapport. Det var tungt att höra. Jag noterar att han slår fast att de beslut jag har fattat som rör Linda Staaf är sakligt och objektivt korrekta men jag konstaterar också att han är kritisk mot mitt agerande som chef, inte minst kopplat till frågan om jäv’. Och det här uttalandet i sin helhet kan man läsa på svt.se.”

Inslaget i *Rapport* dagen efter var ett bildsatt telegram som löd enligt följande:

”Polischefen Mats Löfving hittades i går kväll död i sitt hem i Norrköping. Nu klockan tolv håller polisen en tyst minut med anledning av hans bortgång. Polisen har inlett en dödsfallsutredning. Åklagarmyndigheten har meddelat att man lägger ner förundersökningen mot Mats Löfving om grovt tjänstefel. I går konstaterade polisens egen utredning att Löfving agerat jävigt i flera situationer rörande den före detta chefskollegan Linda Staaf.”

En anmälare anförde att Löfving inte gavs vare sig tid eller plats att i sändning få bemöta den kritik som framkommit i de två presskonferenserna. Anmälaren var även kritisk till att utredaren fick framföra att Löfving borde avskedas. En annan anmälare ansåg att Löfving genom telegrammet i *Rapport* hängdes ut utan möjlighet till att bemöta anklagelserna som riktades mot honom om bland annat jäv.

I yttrandet skrev SVT bland annat att man under lång tid hade sökt polisen för att få svar på den kritik som väckts kring cheferna inom den högsta polisledningen, vars möjliga agerande väckte frågor om bland annat trovärdighet och potentiella säkerhetsrisker. Polisledningen avböjde konsekvent att svara på frågor och hänvisade istället till den presentation som skulle hållas av den externa utredaren. Därmed hade det byggts upp ett mycket stort allmänintresse för det som skulle presenteras vid presskonferensen. Redaktionen bedömde att det därmed var självklart att sända direkt.

På morgonen inför den påannonserade presskonferensen sökte programföretaget kontakt med Löfving bland annat via Polisens presstjänst. SVT fick då svaret att han avböjde en intervju. Efter

presskonferensen meddelade presstjänsten att Löfving inte skulle medverka i några intervjuer under dagen och förmedlade istället ett skriftligt svar. En sammanfattad version av kommentaren redovisades av programledaren i SVT:s direktsändning.

Det har i utredningar efteråt visat sig att Polisens första pressträff avvek från hur Polismyndigheten brukar hantera personalärenden, bland annat genom att offentligt föreslå att en anställd bör skiljas från sin tjänst. Det var ingenting som SVT hade kunnat förutse inför beslutet att sända presskonferenserna.

Beskedet om att Löfving var död nådde SVT sent på kvällen den 22 februari och dominerade nyhetssändningarna dagen efter. Syftet med inslaget i *Rapport* var att förmedla att Löfving hittats död. Slutsatsen i utredarens rapport refererades kortfattat för att ge tittaren en förståelse för sammanhanget. Detta bedömdes som rimligt i det korta formatet av en lunchnyhetssändning. Löfving hade själv inte kommenterat utredningen på ett sätt som uppfattades som att han opponerade sig mot slutsatserna. Han hade även sagt att han ville undvika att kommentera utredningen ytterligare. SVT valde att inte upprepa kommentaren, med hänsyn till omständigheterna och att programföretaget saknade utrymme att ge en bredare kontext. Det framgick dock att förundersökningen mot Löfving hade lagts ner.

Granskningsnämnden skriver i beslutet att de uppfattar att anmälarnas kritik avseende sändningen med presskonferenserna och nyhetstelegrammet i *Rapport* närmast gäller en programetisk fråga. När det gäller frågor om respekt för den enskildes integritet så hanteras dessa inom det medieetiska systemet och prövas av Medieombudsmannen och Mediernas etiknämnd. Det som granskningsnämnden kan ta ställning till är om sändningen och inslaget överensstämde med kraven på opartiskhet och saklighet i sändningstillståndet.

I fråga om sändningen från presskonferenserna i SVT Forum konstaterar granskningsnämnden att det i studion redogjordes för att SVT hade sökt den anklagade polischefen och att en sammanfattad version av den kommentar som han skickat in till SVT lästes upp. Mot bakgrund av detta anser nämnden att sändningen med presskonferenserna inte stred mot kraven på opartiskhet och saklighet.

När det gäller inslaget i *Rapport* dagen efter beaktar nämnden den löpande nyhetsrapporteringen kring Löfving samt att nyhetstelegrammet hade syftet att förmedla att Löfving avlidit. Det sätt på vilket den informationen sattes i ett sammanhang, genom referens till uppgifter som rapporterats dagen innan, medför inte att inslaget stred mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Informationsbrev från SVT Programetik, Sveriges Television, 105 10 Stockholm

E-post: programetik@svt.se, Tel: 08-784 56 78

Om du fått detta infobrev står du även på e-postlistan för nästa.

Nya SVT-prenumeranter kan anmäla sig till programetik@svt.se!